

TURUN KAUPPAKORKEAKOULUN JULKAISUJA

PUBLICATIONS OF THE TURKU SCHOOL
OF ECONOMICS AND BUSINESS ADMINISTRATION

Matti Rimnekangas

*YMPÄRISTÖEETTISET PÖRSSIYHTIÖT
– maailmanpelastajiako?*

Sarja Keskustelua ja raportteja/

Series Discussion and Working Papers

9:2004

ISBN: 951-564-205-1 (PDF) 951-564-204-3 (nid.)

ISSN: 1459-7632 (PDF) 0357-4687 (nid.)

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	5
2. TUTKIMUSKONTEKSTI, AINEISTON HANKINTA JA TUTKIMUSTAPA	9
2.1 Tutkimuskonteksti	9
2.2 Aineiston hankinta	11
2.3 Tutkimustapa	12
3. TOIMIALOJEN YMPÄRISTÖJALANJÄLJEN JA YRITYSTEN YMPÄRISTÖEETTISYYDEN ANALYYSI	17
3.1 Perusteollisuus	17
3.2 Muu teollisuus	20
3.3 Kauppa ja liikenne	22
3.4 Palvelut	23
3.5 Tutkimustulokset	24
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	29
5. KESKUSTELUA	31
YHTEENVETO	33
LÄHDELUETTELO	35
AINEISTO	37

1. JOHDANTO

"Yritysten on kyettävä oikeuttamaan olemassaolonsa yhä sitoutuneempina yhteiskunnan jäsenenä sekä koko biosfäärin kannalta katsottuna yhä parempana ihmiskunnan jäsenenä, maailmankylän kansalaisena. Yritysten on tavalla tai toisella sisäistettävä ekologis-eettinen näkemys yrityksen tehtävästä globaalissa kontekstissa ja kyettävä purkamaan se liiketoiminnalliseksi visioksi omassa toimintasegmentissään."

Tuomo Takala (2000, 600)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana ovat tiedotusvälineiden uutistarjontaan nousseet pörssikurssien päivittäinen seuranta, yritysten tulosvaroitukset ja osavuosikatsaukset, jotka osaltaan viestittävät yritysten johtamisen muuttumisesta yhä enenevässä määrin finanssivetoiseksi niin maailmalla kuin myös Suomessa. Ilmiö kertoo omistus- ja johtamisstrategioiden muutoksista, mikä merkitsee yritysten aktiivisempaa omistamista ja omistajavetoisempaa johtamista tulevaisuudessa. Kannattava liiketoiminta ymmärretään yleisesti menestyvän yrityksen peruslähtökohdaksi, mutta nyt on huolenaiheeksi noussut kysymys: Riittääkö tai pystyykö lyhytnäköinen voitontavoittelu turvaamaan omistajien ja pitemmän tähtäimen yleisen sosiaalisen sekä luonnonympäristön hyvinvoinnin (Kuisma 2001, 5)?

Päätös sijoittaa merkitsee aina myös eettistä ja ympäristöeettistä kannanottoa ajattelipa sijoittaja itse sitä tai ei. Sijoittajan ja luonnonympäristön vuorovaikutus tapahtuu monilla eri käytännön tasoilla. *Investoijana* sijoittaja ja lainan antaja voivat kehittää uusia resurssitehokkuutta edistäviä rahoitustuotteita. *Arvottajina* he voivat vaikuttaa miten suuriksi yritysten aiheuttamat ympäristöriskit ja saastuttavan toiminnan vaikutukset arvioidaan. Sijoittajat ja muut rahoittajat voivat vaikutusvaltaisina *sidosryhminä* vaikuttaa yrityksen johtoon eettisten näkökohtien huomioon ottamiseksi. Sijoittajat ja rahoittajat vaikuttavat omalla toiminnallaan, *resurssien käyttäjinä*, välittömästi luonnon-

ympäristöön. Ympäristömuutokset, kuten maapallon ilmastonmuutos, voivat tehdä sijoittajasta myös *muutoksen uhrin* (Delphi International 1997).

Perinteisesti sijoittajat ovat kiinnittäneet niukasti huomiota eettisiin ja ympäristönäkökohtiin tehdessään sijoitusvalintojaan. Painopiste on ollut eettisesti tai ympäristöllisesti kartettavien ilmiöiden rajaamisessa sijoitustoiminnan ulkopuolelle. Esimerkiksi sijoittamista väkijuoma-, tupakka-, ase- ja ydinvoimateollisuuteen on pidetty epäeettisenä.

Nykyisin kasvava joukko sijoittajia on kiinnostunut yritysten ympäristö- ja yhteiskuntavastuun politiikoista sekä niiden toteutuksesta. Sijoitustoiminnan kannalta eettisyyttä voidaan lähestyä kolmella eri tavalla:

- sijoittaja voi aktiivisesti etsiä yrityksiä, jotka ovat eettisen tai ekokilpailukykyensä avulla luoneet mahdollisuuksia kannattavaan liiketoimintaan.
- sijoittaja voi välttää yrityksiä, joiden toimintaan liittyy merkittäviä eettisiä ja/ tai ympäristöriskejä, jolloin näitä riskejä tarkastellaan sijoituskohteen tuottoon vaikuttavana osana.
- sijoittaja keskittyy pelkästään ympäristölähtöiseen ja eettiseen sijoittamiseen.

Mika Kuisma Helsingin kauppakorkeakoulun Johtamisen laitokselta on vuonna 2001 laatinut selvityksen ”Ympäristönäkökohdat sijoitustoiminnassa”. Selvitys on Suomessa ensimmäinen laatuaan, minkä vuoksi siinä luodaan yleiskatsaus aiheeseen sekä nostetaan esille Helsingin arvopaperipörssin HEX – listalla listattuja eettisesti vastuullisimpia yrityksiä toimialoittain. Kuisma (2001, 36) seuloa yhtiöt käyttäen useita eri näkökulmia ja kriteereitä:

- suomalaisten yritysten menestys ympäristöreittauksissa.
- ympäristörahojen merkittävänä sijoituskohteina olevat yhtiöt.
- yritysten ympäristöraportoinnin laajuus ja laatu.
- ympäristöasioiden hallintajärjestelmien ja ympäristömerkkien käyttö.
- ”hyvien tai pahojen” liiketoiminta-alueiden kuuluminen konserniin.

Kuisma päätyy suosittelemaan eettisyyttä arvostavan sijoittajan sijoituskohdeksi seuraavia Helsingin arvopaperipörssin toimialojensa parhaimmiston kuuluvien yhtiöiden osakkeita (aakkosjärjestyksessä): *Finnlines, Fortum, Kemira, Kesko, Lassila & Tikanoja, Metso, Nokia, Nokian Renkaat, Nordea¹, Outokumpu, Partek, Raisio, Rautaruukki, Sampo, Sanoma-WSOY, Silja ja StoraEnso*.

Tässä artikkelissa tutkitaan ja analysoidaan edellä mainittujen yritysten vuosikertomuksia sekä ympäristö- tai yhteiskuntavastuun raportteja vuodelta

¹ Ehkä on tässä yhteydessä hyvä todeta, että artikkelin kirjoittaja toimii ympäristöasioista vastaavana johtajana Nordea Bank AB (publ):ssä.

2001 (2000) ympäristövastuun osalta. Tutkittavia yrityksiä analysoidaan kahdella dimensiolla: toimialan ympäristöjalanjälki ja yrityksen ympäristöeettisyys. Analyysin kautta pyritään löytämään yritysten samanlaisuudet sekä erilaisuudet ympäristötyön lähtökohdissa ja toteutuksessa. Prosessin tuloksena pyritään kiteyttämään erityyppisiä strategisia tapoja lähestyä yritysten ympäristöjohtamista ja -työtä. Tutkimuskysymys, johon etsitään vastausta kuuluu: Mitä strategisia vahvuuksia erilaiset lähestymistavat tarjoavat ympäristöjohtamiseen ja -työhön tavoiteltaessa luonnonympäristön tasapainoa?

Seuraavassa, toisessa luvussa käsitellään aineiston hankintaa ja tutkimusmenetelmiä. Kolmannessa luvussa hahmotetaan aluksi tutkimuskonteksti, suoritetaan aineiston analyysi sekä raportoidaan lopuksi tutkimustulokset. Neljännessä luvussa esitetään johtopäätökset sekä viidennessä luvussa keskustelua.

2. TUTKIMUSKONTEKSTI, AINEISTON HANKINTA JA TUTKIMUSTAPA

2.1 Tutkimuskonteksti

Yrityksen yhteiskunnallinen vastuu – joka sisältää ympäristöjohtamisen ja – työn – on käsitteenä ja tutkimusalueena perinteinen osa organisaatiotutkimusta. Yhteiskunnallisen vastuun teoreettinen tutkiminen on kuitenkin jäänyt vähäisemmälle huomiolle verrattuna organisaatioteoriaa ja strategista johtamista koskevaan tutkimukseen. Venäjän vallankumouksen jälkeen 1920 –luvulla yrityksen ja yhteiskunnan suhde muodostui Yhdysvalloissa tutkijoiden keskeiseksi mielenkiinnon kohteeksi. Tästä taustasta lähtien Peter Drucker (1964, 450-451) puolusti 1950-60 –lukujen taitteessa yritysten yhteiskunnallista vastuuta:

50 vuotta sitten de Mandevillen periaate hyväksyttiin USA:ssa yhtä täydellisesti kuin se vielä hyväksytään Euroopassa (yksityiset paheet muuttuvat yleiseksi eduksi; selvennys MR). Nyt on kuitenkin Yhdysvalloissa tapana puolustaa päinvastaista periaatetta, jonka mukaan liikeyritystä on johdettava niin, että yhteinen etu muodostuu yksityiseksi eduksi. Tässä on 20 –luvulla tapahtuneen ”amerikkalaisen vallankumouksen” todellinen merkitys.

Liikkeenjohdon tärkein ja ratkaisevin velvollisuus itseään, yritystään ja koko yhteiskuntaamme kohtaan on pitää huolta siitä, ettei tämä perinne jää pelkäksi korulauseeksi, vaan muuttuu eläväksi todellisuudeksi.

Samanaikaisesti Druckerin kansallishenkisen yhteiskuntavastuunäkemyksen kanssa Milton Friedman (1962, 133) esitti nykyisin klassikon aseman saaneen käsityksensä yrityksen yhteiskunnallisesta vastuusta:

The view has been gaining widespread acceptance that corporate officials and labour leaders have a “social responsibility” that goes beyond serving the interest of their stockholders or their members. This view shows a fundamental misconception of the character and nature of free economy, there is one and only one social responsibility of business – to use its resources and engage in activities designed to

increase its profits so long as it stays within the rules of the game, which is to say, engages in open and free competition, without deception or fraud.

Toisistaan poikkeavista yrityksen yhteiskuntavastuun käsityksistään huolimatta sekä Druckerin että Friedmanin ajattelukonteksti rakentuu filosofialtaan käsitykselle ihmisen vapaasta tahdosta valita. Jo 1960 –luvulta lähtien yrityksen yhteiskunnallisen vastuun näkökulmaa on noussut rajaamaan yhteiskunnassa yhä vahvistuva ympäristötietoisuus. Näin luonnonympäristö yhä uudelleen kyseenalaistaa, ei ainoastaan yritysten, vaan myös yhteiskunnan vapaan tahdon valita toimintatapansa ottamatta huomioon luonnon asettamia reunaeh-toja. Tämän tutkimuksen kontekstin muodostaa organisaatiotutkimuksen yrityksen yhteiskunnallinen vastuu, jossa pörssiyritysten ympäristöeettisen toiminnan merkitystä arvioidaan kaksisuuntaisen yritys-luonto –suhteen näkökulmasta sekä tarkastellaan arvioinnin kautta avautuvia vuorovaikutus-mahdollisuuksia yhteiskunnassa (Kallio 2002).

Vaihtoehtona tutkimuksen suorittamiselle oli induktiivinen lähestymistapa vertailla yritysten raportteja niiden kertomien suoritusten perusteella. Tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan käytetty. Toisaalta vaihtoehdosta luovuttiin, koska tutkittavat yritykset oli jo todettu Helsingin arvopaperipörssin kärkiyrityksiksi ympäristötyön alueella sekä toisaalta yritysten itsensä painottaman ongelman vuoksi: ympäristö- ja yhteiskuntavastuuraportoinnin suoritusten vertaaminen eri yritysten välillä on mahdotonta, koska tunnusluvut ja muu raportoitava tieto on keskenään vertailukelvotonta.

Mm. Richard Welford (1995, X ja XII) suhtautuu epäilevästi yritysten perinteisen ympäristöjohtamisen tuottamiin tuloksiin, kun niitä arvioidaan tasapainoisen yritys-luonto –suhteen näkökulmasta:

--- But traditional approaches to environmental management systems and environmental auditing will not deliver sustainability. They take us perhaps 20 per cent of the way there. ---

--- I have a great deal of experience in putting traditional forms of environmental management into business and that has made me realise that they are inadequate. ---

Kun induktiivinen lähestymistapa osoittautui tutkimuksen tavoitteiden kan-nalta sopimattomaksi, nousi vaihtoehdoksi löytää lähestymistapa, jonka kautta voitaisiin tarkastella yritysten episteemistä asennetta ympäristötyössään sekä suhteuttaa havaintoja yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Toisin sanoen hyväk-syttiin yritysten ilmoittama tuki kestäväälle kehitykselle tosiasiaksi ja tarkas-teltiin tämän jälkeen yritys kerrallaan millaiselta polku tavoitteeseen näytti an-

netun raportointitiedon valossa. Muodostunutta kuvaa suhteutettiin ko. yrityksen toimialan ympäristöjalanjäljen antamaa kuvaa vastaan.²

2.2 Aineiston hankinta

Tutkimus fokuoittuu Mika Kuisman selvityksen tuloksena esiin nousseeseen 17:ään, toimialojensa ympäristöeettiseen parhaimmiston kuuluneeseen Helsingin arvopaperipörssin yhtiöön (aakkosjärjestyksessä):

- Finnlines
- Fortum
- Kemira
- Kesko
- Lassila & Tikanoja
- Metso
- Nokia
- Nokian Renkaat
- Nordea
- Outokumpu
- Partek
- Raisio
- Rautaruukki
- Sampo
- Sanoma-WSOY
- Silja
- StoraEnso

On selvää, että useimmat niistä ovat kuormittaneet ja kuormittavat edelleen ympäristöä monin tavoin, raskaastikin (perusteellinen yhtiöiden vertailu edellyttäisi – toimialoittain – päästöissä ja resurssien kuten energian käytössä tapahtuneen muutoksen analyysiä!). Kaikilla on tietysti kehittämistä matkalla parempaan yrityskansalaisuuteen. Fortumilla on lisäksi ”tahranaan” ydinvoima kuten Siljallakin alkoholi ja tupakka. Näistä yhtiöistä voidaan kuitenkin varmasti sanoa, että ne ovat osoittaneet suurinta halua Suomessa toimintansa parantamiseen, kehittämällä ympäristöraportointiaan ja ottamalla käyttöön ympäristöasioi-

² Ks. kappale ”Keskustelua” s. 31, jossa perustellaan ympäristöjalanjälki –käsitteen käyttöönottoa sekä käsitteeseen liittyvää laajempaa tausta-ajattelua.

den hallintajärjestelmiä, ja että monet niistä ovat menestyneet hyvin myös kansainvälisissä ympäristöluokituksissa (Kuisma 2001, 49).

On merkille pantavaa, että – laskutavasta riippuen – yrityksistä 9-10:llä on joko vahva valtionomistus tai niiden omistajien taustalta löytyy valtio tai valtioita tai niillä on edellä kuvatuunlainen lähimenneisyys.

Aineiston hankinnassa keskeisenä välineenä toimi Internet –yhteys, jonka kautta hankittiin yhteensä 14:n yrityksen raportointiaineisto. Kolmen yrityksen raportointiaineisto oli käytettävissä perinteisessä, painetussa muodossa. Kaikilta olisi löytynyt Internet –versiokin, mutta vaihtoehtoisten tapojen vertailun vuoksi käytettiin myös paperiversioita. On myönnettävä Internet –raportoinnin edut itse raporttien jakelun ympäristövaikutusten kannalta, mutta samalla on todettava painetun raportin johdonmukaisuus ja selkeys. Internet –sivuja tutkiessaan ei voi olla aivan varma onko välttämättä saanut käyttöönsä kaiken tiedon, jonka raportoija on kertonut sivuillaan. Itse asiassa olen täysin varma, etten ole osannut löytää kaikilta yrityksiltä kaikkea sitä ympäristö- ja yhteiskuntavastuun tietoa, joka on laitettu nähtäväksi Internet –sivuille. Kuitenkin tutkimuksen suorittamisessa tarvittava tieto oli kohtuullisella vaivalla löydettävissä Internet –tiedostoista.

Aineiston kerääminen tapahtui heinäkuussa 2002. Tuona ajankohtana 16 yrityksen osalta oli käytettävissä tiedot vuodelta 2001 ja yhden osalta vuodelta 2000. Yritysten käyttämät raportointimuodot jakaantuivat seuraavasti:

- 7 kpl toimintakertomuksen yhteydessä
- 5 kpl erillinen ympäristöraportti
- 2 kpl erillinen yhteiskuntavastuun raportti
- 1 kpl kestävän kehityksen raportti
- 1 kpl ympäristökatsaus
- 1 kpl ympäristö ja raaka-aineet –raportti

2.3 Tutkimustapa

Sekä yritysten ympäristötyössä että ympäristöraportoinnissa on viime vuosien aikana alettu kokea yhä polttavampana ongelmana kyvyttömyys mitata ja raportoida ympäristötyötä yhdenmukaisin mittarein eri yrityksissä ja eri toimialoilla. Ei voi sanoa, että yritystä olisi puuttunut. Tälläkin hetkellä on työstettävänä useita yleisiä tunnustusta tavoittelevia mittaristoja. Ehkä näistä hankkeista Global Reporting Initiative (GRI) nauttii arvovaltaisinta taustatukea mm. YK:n ja ICC:n taholta. Kaikki mittaristohankkeet – ainakin implisiittisesti – rakentuvat liiketaloudellisen logiikan pohjalle, mikä on tähän asti johta-

nut ongelmiin etsittäessä selkeitä, luotettavia ja vertailukelpoisia kestävästä kehityksen mittareita yritysten käyttöön. Myös yritysten kyvykkyys mitoittaa ympäristöpanostustensa kustannuksia liiketaloudelliselta kannalta järkevästi on kohdannut kirpeää arvostelua mm. yhdysvaltalaisen konsulttien Noah Walley'n ja Bradley Whiteheadin (1994, 46) taholta:

Questioning today's win-win rhetoric is akin to arguing against motherhood and apple pie. After all, the idea that environmental initiatives will systematically increase profitability has tremendous appeal. Unfortunately this popular idea is also unrealistic. Responding to environmental challenges has always been a costly and complicated proposition for managers. In fact, environmental costs at most companies are skyrocketing, with little economic payback in sight.

Koska yritysten ympäristötyössä nykyisin käytettävä lähestymistapa näyttää tuottavan epätydyttäviä tuloksia sekä ympäristön (Ks. Welford 1995) että yritysten kannalta, oli perusteltua valita tämän tutkimuksen kontekstiksi kaksisuuntainen yritys-luonto –suhde, joka merkitsee tasapainoa molempien osapuolten tarpeiden huomioon ottamisessa.

Kunkin tutkittavan yrityksen ympäristöeettisen asenteen merkitystä päätettiin arvioida ristikkäin kahdella dimensiolla, joista molemmat sisältävät kaksi luokkaa. Näin arviointikehikoksi muodostuu nelikenttä, jonka eri lohkoihin yritykset sijoittuvat arviointityön tuloksena.

- Ensimmäinen dimensio on kunkin tutkittavan yrityksen toimialalla yritysten välittömän toiminnan aiheuttama luonnon-ympäristön tasapainoa rasittava ympäristöjalanjälki. Arviointitilanne ohjaa valitsemaan yritysten toimialoista dikotomisesti suuren vs. pienen ympäristöjalanjäljen kategoriat. Luonnollisesti arvio koskee nyt käsillä olevaa yritysjoukkoa – toisenlaisessa yritysjoukossa nyt mukana olevat yritykset voisivat rajankäyntitilanteissa saada erilaisia arvioita. Lisäksi on todettava, että arvioimiehen subjektiivisuus sekä riittämätön tietopohja saattavat heijastua arviointituloksissa.
- Toinen dimensio on arvioitavan yrityksen ympäristöeettisyys, jonka mittaaminen – sidosryhmälähtöinen vs. laaja ympäristöeettisyys – rakentuu Tuomo Takalan (2000, 596-600) muodostamille yrityksen yhteiskuntavastuun eettisille käsitteille:

Omistajalähtöinen näkemys pitää peruslähtökohtanaan avoimeen ja vapaaseen kilpailuun perustuvaa markkinatalous –mallia. Nykyajan talousteoreetikoista Milton Friedman mainitaan omistajalähtöisen ajatte-

lutavan voimakkaana puolustajana. Tämän näkemyksen puolustajat korostavat toiminnan laillisuuden merkitystä. Yritysjohdolta nähdään puuttuvan kyky tunnistaa ja ratkaista liiketoiminnassa mahdollisesti esiintyviä tai siitä johtuvia eettisiä tai yhteiskunnallisia ongelmia. Johdon tulee siis noudattaa laissa määriteltyä rooliaan, sen on minimoitava omien eettisten arvostustensa käyttö liiketoimintaa koskevassa päätöksenteossa.

Sidosryhmälähtöinen näkemys korostaa yhteiskunnan ja yrityksen välisen sidoksen merkitystä. Yritys ei toimi pelkästään taloudellisena instituutiona, vaan myös tarpeiden luojana ja vaikuttaa omalla käyttäytymisellään markkinoihin. Yhteiskunnallinen vastuu merkitsee siis eettisen näkökulman jonkin asteista mukaanottoa yrityksen päätöksentekoon. Sidosryhmälähtöisen näkemyksen mukaan yhteiskunnallista vastuuta ja aktivismia ei tule kuitenkaan sekoittaa toisiinsa. Sosiaalinen aktivismi nähdään liian kalliina ja vaativana yritykselle. Voidaan puhua ”valistuneen itsekkyyden” – ja ”yritys kansalaisen roolissa” –ajattelutavoista, jolloin yritys lähestyy yhteiskuntavastuuta rajoitetun egoismin pohjalta. Yrityksen toiminnan luonne on seurausetiikan sävyttämää ja toiminnan ensisijainen motiivi on yrityksen etu.

Laajan sosiaalisen vastuun ideologia on vaikeammin hahmoteltavissa yhdeksi kokonaisuudeksi kuin kaksi edellä olevaa ideologiaa. Osittain tämä johtunee ideologia ”uutuudesta”, osittain siitä, että sen taustalla vaikuttaa useampia eettisiä lähtökohtia. Tämän näkemyksen taustalla on vahvasti kanta, jonka mukaan pelkästään omistajien tuottoa ja kannattavuutta hakevien yritysten asema tulee heikkenemään vastaisuudessa. Yrityksen nähdään toimivan voimakkaassa taloudellisessa ja moraalisisessa vastuusuhteessa ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan. Tätä näkemystä edustava yritys kokee olevansa oikeudenmukaisuuden ja eettisyyden periaatteiden toteuttaja. Itse asiassa yrityksen olemassaoloa pidetään oikeutettuna vain, mikäli yritys pystyy hoitamaan yhteiskuntavastuunsa. Laajan sosiaalisen vastuun ideologia on saanut vaikutteita valistuneesta luterilaisuudesta, kantilaisesta velvollisuusetiikasta ja altruismista.

Jo varsin pintapuolinen tutkittavan yritysjoukon tarkastelu osoittaa, että näiden yritysten yhteiskuntavastuun näkökulma selvästi ylittää omistajalähtöisen näkemyksen rajat. Tämän vuoksi omistajalähtöinen näkökulma jätetään tämän tutkimustarkastelun ulkopuolelle ja ympäristöeettisyyden dimension luokat muodostuvat sidosryhmälähtöisestä vs. laajemman sosiaalisen vastuun näkemyksestä.

Seuraavassa, kolmannessa luvussa tutkittavat yritykset arvioidaan kukin ympäristöjalanjäljen sekä ympäristöeettisyyden dimensioilla. Arvioinnin perusteella syntyvästä yritysten jakautumisesta nelikentän lohkoihin esitetään tutkimustuloksia kolmannen luvun Tutkimustulokset –alaluvussa.

3. TOIMIALOJEN YMPÄRISTÖJALANJÄLJEN JA YMPÄRISTÖEETTISYYDEN ANALYYSI

Tässä luvussa tutkittavia yrityksiä analysoidaan kahden dimension avulla, joista ensimmäinen kuvaa ko. yrityksen toimialan ympäristöjalanjälkeä (dimension luokat: pieni vs. suuri). Toinen dimensio mittaa ko. yrityksen ympäristöeettisyyttä (dimension luokat: sidosryhmälähtöinen vs. laaja ympäristöeettisyys). Tutkittavat yritykset arvioidaan alaluvuittain: *perusteollisuus, muu teollisuus, kauppa ja liikenne sekä palvelut*.

3.1 Perusteollisuus

Fortum

Fortum raportoi laajasti ja tarkasti ympäristövaikutuksistaan tilintarkastajan verifioimassa raportissaan. On selvää, että yrityksen laajamittainen toiminta energiantuotannon toimialalla jättää hyvin suuren jalanjäljen luonnonympäristöön – erityisesti tällöin nousevat esille öljyteollisuuden kasvihuonekaasut sekä ydinvoimateollisuuden sisältämät ympäristöriskit. Tuotannon merkittävien ympäristövaikutusten ja –riskien vuoksi Fortumin edustaman toimialan arvioksi ympäristövaikutuksen osalta muodostuu: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Fortum korostaa arvoissaan korkeaa eettisyyttä, mikä tulee esille monin tavoin yhteiskuntavastuun raportin sivuilta. Yritys vaikuttaa olevan aidosti kiinnostunut kuuntelemaan sidosryhmiään ja toimimaan yhteistyössä heidän kanssaan. Se osallistuu myös uusiutuvien energiamuotojen kehityshankkeisiin muiden yhteiskunnan tahojen kanssa etsittäessä ratkaisuja ilmaston muutosongelmiin. Ehkä Fortumin herkkäkorvaisuutta lisäävät sekä toimialasta että omistajapohjasta johtuvat taustatekijät. Ympäristöeettisellä dimensiolla yrityksen suoritukset sijoittuvat luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Kemira

Juuri kemianteollisuudessa nousivat aikanaan esille suuret ympäristöongelmat, mikä johti mm. laajan, toimialakohtaisen Responsible Care –ohjelman kehittämiseen. Kemira on mukana Responsible Care –ohjelmassa, minkä lisäksi se on sitoutunut lukuisiin ympäristöä parantaviin toimintaohjelmiin. Tosiasiaksi kuitenkin jää, että Kemiran edustama toimiala aikaansaa tuotannollaan huomattavan ympäristöelinkaari-vaikutuksen huolimatta aktiivisista pyrkimyksistä (joita

mm. Kemira on käynnistänyt) jalanjälkensä pienentämiseksi. Arvioksi Kemiran toimialan ympäristövaikutuksesta muodostuu: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Kemira on pyrkinyt usealla tavalla osoittamaan aktiivisuuttaan ympäristöeettisten toimintatapojen omaksumisessa sekä perinteisessä tuotannossaan että kehittämällä uutta ympäristötehokasta tuotantoa, jonka liikevaihto ylittää 300 M€ Myös Kemiran ympäristöeettisen aktiivisuuden voi ainakin osittain arvailla nousevan ongelmallisen toimialan sekä omistajataustan aikaansaaman motivaation kautta. Ympäristöeettisellä dimensiolla arvio yrityksestä päättyy luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Metso

Metso on keskittynyt sellu- ja paperiteollisuuden, rakennus- ja maarakennusteollisuuden sekä energia- ja kaivosteollisuuden koneiden ja laitteiden valmistamiseen. Nämä kaikki ovat toimialoja, joiden ympäristöelinkaari-vaikutukset ovat erittäin merkittäviä, kuten Metso vuosikertomuksessaan implisiittisesti toteaa. Yritys panostaa myös ekotehokkaan teknologian kehittämiseen, mutta sen painoarvo on Metson toiminnassa toistaiseksi vähäinen. Metson toimialoilla on huomattava vaikutus luonnonympäristöön, minkä vuoksi arvioksi ympäristövaikutuksesta muodostuu: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Metson saavutuksiin vuonna 2001 kuului mm. paperikoneen elinkaariarvioinnin suorittaminen. Yritys kertoo sitoutuneensa kestäväan kehitykseen ja harjoittavansa ISO 14001 –standardin mukaista ympäristöjohtamista. Kuitenkin se viestii käytännön toimistaan ylimalkaisesti, mikä aiheuttaa epävarman tunteen yrityksen ympäristöeettisten päämäärien suhteen. Metso on ollut useiden vuosien ajan valittuna DJSI –indekseihin. Ympäristöviestinnän hajanaisuus sijoittaa kuitenkin Metson ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *sidosryhmälähtöinen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Outokumpu

Outokummun toimialana on pääosin kaivostoiminta ja metallien perusteollisuus, mikä merkitsee huomattavia vaikutuksia luonnonympäristölle. Takavuosina tehdyt ympäristöinvestoinnit eivät muuttaneet toimialan ja luonnonympäristön lähtökohtaisesti ongelmallista suhdetta, esim. Outokummun sähköenergian kulutus vuonna 2001 oli koko Suomen sähkönkulutuksesta 2 %. Kieltämättä tehdaspaikkakuntien ympäristöhaitat ovat vähentyneet. Yrityksen edustama toimiala sijoittuu ympäristövaikutuksiltaan luokkaan: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Outokumpu on pyrkinyt viime vuosien aikana määrätietoisesti alentamaan toimintansa aiheuttamia ympäristövaikutuksia taloutensa rajaamissa puitteissa. Yhtiö tunnustaa vastuunsa ekologisesta toimintaympäristöstään. Lisäksi se painottaa aktiivisuuttaan yhteiskunnan toimintaan ja kehittämiseen. Outokum-

mun toiminnan arvioksi ympäristöeettisellä dimensiolla muodostuu: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Rautaruukki

Rautaruukki on teräksenvalmistajana suuri energian kuluttaja sekä runsaiden CO₂ –päästöjen tuottaja. Yritys aiheuttaa 8 % Suomen hiilidioksidipäästöistä. 95 % hiilidioksidipäästöistä tulee teräksen valmistuksen raaka-aineista. Rautaruukkia leimaa sen sitoutuminen tuottamaan toimialansa perustuotantoa, joka nykytietämyksen mukaan on mahdollista vain runsaan energiapanostuksen avulla. Yrityksen toimialan luonnonympäristöön aiheuttaman vaikutuksen perustella sen luokituksiksi muodostuu: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Rautaruukki on syvästi sitoutunut kestävän kehityksen periaatteisiin. Se on vuosien kuluessa ottanut laajasti käyttöön ympäristöjohtamisjärjestelmiä, sekä hyödyntänyt niitä esimerkillisellä tavalla. Myös yrityksen raportointi on vahvaa ja uskottavaa sekä kokonaisnäkemyksessään että toteuttamisesta kertovissa yksityiskohdissaan. Rautaruukki on viime vuosina siirtynyt kestävän kehityksen raportointimalliin. Ympäristöviestinnästä muodostuneen kuvan mukaisesti yritys sijoittuu ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

StoraEnso

StoraEnson toimialan ympäristöjalanjälki voi olla hyvin suuri koko maapallon mittakaavassa; riippuahan maapallon ”keuhkojen” toimivuus metsien pinta-alasta ja hyvinvoinnista. Metsien kautta on mahdollista pyrkiä hallitsemaan ”kasvihuoneilmiötä”. Näiden pyrkimysten kanssa potentiaalisesti ristiriidassa on kaikki metsien käyttöön liittyvä toiminta, mm. metsäteollisuuden toiminta. StoraEnson toimialan ympäristövaikutusten arvioksi muodostuu: *suuri ympäristöjalanjälki*.

StoraEnson työ ympäristön hyväksi on vaikuttavaa niin ympäristöpolitiikan, -johtamisjärjestelmien kuin -raportoinninkin tasolla. Yritys on sitoutunut laajasti kansainvälisiin sekä kotimaisiin yhteiskunta- ja ympäristövastuun ohjelmiin. StoraEnson toimialalla tämä tarkoittaa mm. metsäsertifiointiohjelmiä ja proaktiivista sitoutumista ”kasvihuoneilmiön” hallintaan. Yrityksen raportointi on tilintarkastajien verifioimaa. StoraEnson monipuolisen ympäristöeettisen sitoutumisen perusteella se sijoittuu luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

3.2 Muu teollisuus

Nokia

Nokia toimii uranuurtajana toimialalla, jota ei itse asiassa ollut olemassa ennen Nokian rohkeaa pioneerityötä. Tämän kehittyvän toimialan kaikkia vaikutuksia luonnonympäristöön tuskin kyetään vielä arvioimaan. Matkapuhelimien käyttö voi yhtäältä vähentää tarvetta matkustamiseen, mutta ei voida sanoa väheneekö matkustaminen tästä syystä kokonaisuutena. Toinen kysymys on vanhat matkapuhelimet, jotka potentiaalisesti muodostavat merkittävän ympäristöä kuormittavan tekijän. Matkapuhelinteollisuuden ympäristöjalanjälki on toistaiseksi vaikeasti hahmotettava kysymys. Potentiaalisten uhkiensa vuoksi toimiala sijoittuu ympäristövaikutustensa arvioinnissa luokkaan: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Voidaan sanoa, että Nokia on sitoutunut kaikkiin mahdollisiin yhteiskunta- tai ympäristövastuun julistuksiin ja sillä on kaikki mahdolliset ympäristöjohtamisen välineet käytössään. Nokia on kuitenkin yksi maailman suurimmista yrityksistä, mikä asettaa sille merkittävää vastuuta kehittyvän toimialan ympäristöeettisten linjausten rakentamisessa. Uudelta toimialalta voidaan nykyaikana odottaa eettistä tavoitetta vähentää maapallon ympäristökuormittumista. Nokialla ei kuitenkaan ole vakuuttavaa viestiä kerrottavanaan tästä asiasta, mistä seuraa yrityksen sijoittuminen ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *sidosryhmälähtöinen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Nokian Renkaat

Renkaiden valmistuksessa käytetään runsaasti fossiilisia polttoaineita ja renkaiden käyttö merkitsee monenlaisia ympäristövaikutuksia, mm. melua, pölyä ja erilaisia hiukkaspäästöjä. Luonnonympäristössä autonrenkaiden aiheuttamat ympäristövaikutukset muodostuvat huomattavaksi, minkä vuoksi toimiala sijoittuu luokkaan: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Nokian Renkaat tekee määrätietoista ympäristötyötä. Sillä on ympäristöpolitiikka, -tavoitteet, -johtamisjärjestelmät, -toimintatavat sekä -raportointi. Yritys pitää ympäristötyönsä lähtökohtana elinkaariajattelua, jota se toteuttaa ennen kaikkea tuotekehityksessään. Ympäristöeettiseltä kannalta arvioiden Nokian Renkaat on sitoutunut toimialaansa liittyvien vaikeiden ympäristökysymysten kohtaamiseen, minkä vuoksi se asemoituu ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Partek

Partek on ytimeltään kaivos- ja betonitoimialan yritys, joka on suhteellisen nopeasti muuttunut raskaiden metallituotteiden valmistajaksi. Huolimatta ta-
pahtuneista muutoksista yrityksen ympäristövaikutukset ovat perinteisesti suu-
ria johtuen ennen kaikkea edellä mainitusta teollisesta ytimestään, mutta myös
uudet toimialat sisältävät merkittäviä ympäristöelinkaari-vaikutuksia. Partekin
toimialojen ympäristövaikutus sijoittuu luokkaan: *suuri ympäristöjalanjälki*.

Partek viestii hyvin niukasti ympäristötyöstään. Vähäininkin ympäristö-
viestintä antaa kuitenkin kuvan yrityksen tunnollisesta ympäristösuorituksesta.
Ympäristötyön tunnollisuudesta huolimatta käsitys sen eettisestä painotuksesta
jää vaimeaksi, minkä perusteella Partek sijoittuu ympäristöeettisellä dimensi-
olla luokkaan: *sidosryhmälähtöinen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Raisio

Raision molemmat toimialat – elintarvikkeet ja kemia – vaikuttavat merkit-
tävästi luonnonympäristöönsä elinkaarinäkökulmasta katsoen. Elintarvikeket-
jussa alkutuotanto muodostaa oleellisen ympäristöä rasittavan tekijän. Raision
edustamien toimialojen ympäristöelinkaari-vaikutus sijoittuu luokkaan: *suuri
ympäristöjalanjälki*.

Raisio on kemianteollisuuden yrityksenä sitoutunut Responsible Care –
ohjelmaan ja moniin kansainvälisiin ympäristöjulistuksiin. Yrityksellä on hal-
lituksensa vahvistama ympäristöpolitiikka, osin sertifioitua ympäristöjohta-
misjärjestelmät sekä vuosia jatkunut raportointi. Raisio antaa uskottavan ja pit-
käjänteisen kuvan ympäristötyöstään, minkä vuoksi se sijoittuu ympäristöeet-
tisellä asteikolla luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Sanoma-WSOY

Painotalo Sanoma-WSOY:n toiminnan ympäristövaikutuksiltaan herkimpiä
alueita ovat paperi, painotyössä käytettävät aineet sekä kuljetus. Graafisen
teollisuuden ympäristövaikutukset ovat kuitenkin teollisuuden toimialojen
vaatimattomammasta päästä, minkä vuoksi toimiala sijoittuu luokkaan (poh-
dinnan jälkeen): *pieni ympäristöjalanjälki*.

Sanoma-WSOY näkee laajana ja selkeänä yhteiskunta- ja ympäristövas-
tuunsa kokonaisuuden. Raportoinnissaan yritys noudattaa suppeaa linjaa, vaik-
kakin viittaukset antavat ymmärtää runsaasta käytännön työstä tällä alueella.
Vahvasta perusnäkemyksestään huolimatta muodostuu Sanoma-WSOY:n toi-
minnan arvioksi ympäristöeettisellä dimensiolla: *sidosryhmälähtöinen ympä-
ristöeettinen vastuullisuus*.

3.3 Kauppa ja liikenne

Finnlines

Finnlinesin merkittävimmät ympäristövaikutukset syntyvät laivoissa käytettävästä öljyperäisestä energiasta sekä itse laivojen ympäristöelinkaaresta. Laivaliikenteen ympäristökuormitus on pieni verrattuna muiden kuljetusmuotojen kuormitukseen tonnakilometreinä laskien, millä perusteella arvioksi toimialan ympäristövaikutuksesta muodostuu (pohdinnan jälkeen): *pieni ympäristöjalanjälki*.

Finnlinesillä on ympäristöpolitiikka sekä –johtamisjärjestelmä. Se on tunnistanut ympäristönäkökohtansa ja määritellyt ympäristöpäämääränsä. Yritys tavoittelee ympäristötyöllään lainsäädännön vaatimuksia kunnianhimoisempia suorituksia, mutta työ on vasta aluillaan. Myös Finnlinesin ympäristöraportointi ja –järjestelmät ovat voimakkaassa kehitysvaiheessa. Koska Finnlinesin ympäristöeettisen tahtotilan näytöt puuttuvat, sijoittuu se ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *sidosryhmälähtöinen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Kesko

Kaupan toimiala myy- ja välittää pääasiassa muiden tuottamia tavaroita ja palveluita. Toimialan oman toiminnan keskeiset ympäristövaikutukset keskittyvät kuljetusten, pakkausten ja kiinteistötoimintojen alueelle. Kesko on toiminut omalta osaltaan kiitettävästi pienentääkseen ympäristöelinkaarivaikutustaan juuri edellä mainituilla alueilla. Arvioksi kaupan toimialan ympäristöelinkaarivaikutuksesta muodostuu: *pieni ympäristöjalanjälki*.

Kesko on toiminut epätavallisen aktiivisesti koko kestävä kehityksen eettisellä asteikolla, ottaen huomioon toimialan pienen ympäristöjalanjäljen. Toiminta on ollut määrätietoista yli kymmenen vuoden ajan. Yritys on sitoutunut useisiin eettisesti velvoittaviin julkilausumiin ja järjestelmiin sekä vaativaan jatkuvaa parantamista edellyttävään raportointiin, joka on tilintarkastajan verifioimaa. Ympäristöeettisillä näytöillään Kesko asemoituu luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Silja

EU:n komission arvion mukaan merenkulku on ympäristöystävällisin kuljetusmuoto. Sen suurimmat ympäristövaikutukset syntyvät fossiilisten polttoaineiden käytöstä sekä alusten elinkaarivaikutuksesta ympäristöönsä. Siljan edustaman toimialan arvioksi ympäristöelinkaarivaikutuksesta muodostuu (pohdinnan jälkeen): *pieni ympäristöjalanjälki*.

Silja on tehnyt useita vuosia monipuolista ympäristötyötä. Sen ylin johto on sitoutunut ympäristövastuulliseen toimintaan ja se vastaa yrityksen ympäris-

töyön johtamisesta. Yrityksellä on monipuoliset ympäristöjohtamisen järjestelmät, runsaasti näyttöjä käytännön tuloksista sekä verifioitu raportointi. Siljan toiminta asemoituu ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *laaja ympäristöeettinen vastuullisuus*.

3.4 Palvelut

Lassila & Tikanoja (L&T)

Lassila & Tikanojan liikevaihdosta 46 % muodostuu ympäristöpalveluista. Yritys on mm. fuusioiden kautta fokusoinut toimintaansa ympäristö puhdistamiseen. L&T panostaa kasvaville ympäristöliiketoiminnan markkinoille. Yritys toimii ympäristön tilaa parantavalla ja ympäristön kuormittumista proaktiivisesti vähentävällä toimialalla, jonka arvioksi ympäristöelinkaari vaikutuksesta muodostuu: *pieni ympäristöjalanjälki*.

Yllättävää kyllä L&T:n omasta ympäristötyöstä saa varsin pinnallisen – jopa sekavan kuvan. Toimintakertomus kyllä kertoo erilaisista politiikoista, tavoitteista ja suunnitelmista maininoin. Se mistä on käytännön tasolla kysymys, jää lukijalle epäselväksi. Eihän vain L&T tunnettuna siivoojana harjoita viherpesua? Ympäristöeettisellä dimensiolla yritys asettuu luokkaan: *sidosryhmäsidosnainen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Nordea

Rahoitustoimialan oma välitön ympäristövaikutus vastaa toimistotyöstä koituvaa kuormitusta, joka jää suhteellisen pieneksi verrattuna esim. teollisuuteen. Toisaalta pankit ja vakuutusyhtiöt rahoitus- ja sijoitustoimintansa kautta ovat merkittävässä roolissa sopiessaan ja päättäessään asiakkaidensa kanssa luotuksista ja sijoituksista – samassa yhteydessä myös hankkeisiin liittyvistä, potentiaalisista ympäristövaikutuksista. Tämä tekee rahoitustoimialasta merkittävän toimijan myös proaktiivisen ympäristötyön alueella. Kuitenkin toimialan välitön ympäristövaikutus asemoituu arviolta luokkaan: *pieni ympäristöjalanjälki*.

Rahoitustoimialalla asiakkaille myytävä tuote on perimmiltään luottamus. Näin on myös ympäristöeettisen näkökulman osalta asianlaita. Nordea on aloittanut ympäristötyönsä muutama vuosi sitten, mutta se näyttää karttavan näkyviä ympäristöeettisiä kannanottoja. Yritys sijoittuu ympäristöeettisellä dimensiolla luokkaan: *sidosryhmälähtöinen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

Sampo

Sampo toimii täsmälleen samalla toimialalla kuin Nordea. Näin myös Sammon kohdalla on todettavissa rahoitustoimialan välittömän toiminnan ympäris-

tövaikutusten vähäisyys, minkä vuoksi myös tässä käytetään Nordean kohdalla todettua rahoitustoimialan luokitusta: *pieni ympäristöjalanjälki*.

Sammolla on vahvistettu yhteiskuntavastuun politiikka, mutta raportointi on sen verran vaatimatonta, ettei yrityksen ympäristöeettisyyden syvyydestä voi muodostaa selvää käsitystä. Raportointi keskittyy esittelemään Sammon laajoja käytännön aktiviteetteja ympäristötyön alueella. Edellä olevan perusteella arvioksi yrityksen toiminnasta muodostuu ympäristöeettisellä dimensiolla: *sidosryhmälähtöinen ympäristöeettinen vastuullisuus*.

3.5 Tutkimustulokset

Analyysin päätteeksi tutkittavat yritykset asetettiin analyysitulosten perusteella nelikenttään. Suurin – seitsemän kappaletta – joukko yrityksistä sijoittui suuren ympäristöjalanjäljen ja laajan ympäristöeettisyyden lohkon. Tämän lohkon yritykset ovat kaikki ympäristötyön veteraaneja – jotkut jopa 1970 –luvulta saakka. Toinen suuri keskittymä – viisi kappaletta – oli pienen ympäristöjalanjäljen ja sidosryhmäsidonnaisen ympäristöeettisyyden lohko. Tämän lohkon sisältämät yritykset ovat ympäristötyönsä alkutaipaleella. Lohkoon suuri ympäristöjalanjälki ja sidosryhmäsidonnainen ympäristöetiikka mahtui kolme yritystä, joiden ympäristötyötä voisi ehkä luonnehtia intensiiviseksi vahvan ekotehokkuusajattelun vuoksi. Pienen ympäristövaikutuksen ja laajan ympäristöetiikan lohkon riitti enää kaksi yritystä, joiden toimintaa leimaa ympäristötyön poikkeuksellisen suuri omaksuminen osaksi jatkuvaa vuoro-vaikutustaan sidosryhmiensä kanssa.

Ehkä luonnollisin lähestymistapa on aloittaa nelikentän analyysi yrityksistä, joiden toimialan ympäristöjalanjälki on merkittävä ja jotka osoittavat laajaa ympäristöeettistä aloitteellisuutta. Tähän nelikentän lohkon kuuluvat (aakkosjärjestyksessä) Fortum, Kemira, Nokian Renkaat, Outokumpu, Raisio, Rautaruukki, ja StoraEnso. Haasteellisen roolinsa vuoksi tämän lohkon yrityksistä voidaan käyttää nimeä *Prometheukset*. Löytyykö Prometheuksilta muita yhteisiä piirteitä? Edellisten lisäksi niistä löytyy kaksi yhteistä piirrettä: Useimmat Prometheukset ovat perusteollisuuden yrityksiä sekä jollain tavoin valtiotaustaisia. Nämä yritykset kantavat sidosryhmiensä kautta heijastuvia ristiriitaisia pyrkimyksiä: On huolehdittava aineellisen hyvinvoinnin perustan ylläpitämisestä ja kasvattamisesta, mikä rasittaa merkittävästi luonnonympäristöä.

YMPÄRISTÖEETTISYYS

		Sidos- ryhmälähtöinen	Laaja
Y M P Ä R I S T Ö J A L A N J Ä L K I	P i e n i	FINNLINES LASSILA & TIKANOJA NORDEA SAMPO SANOMA-WSOY	KESKO SILJA
	S u u r i	METSO NOKIA PARTEK	FORTUM KEMIRA NOKIAN RENKAAT OUTOKUMPU RAISIO RAUTARUUKKI STORA-ENSO

Kuvio 1. Tutkittavat yritykset ympäristöjalanjäljen ja ympäristöeettisyyden dimensioiden muodostamassa nelikentässä.

Toisaalta on pyrittävä välttämään luonnon rasittamista. Prometheukset pyrkivät vastaamaan ristipaineeseen lisäämällä tuotantonsa ekotehokkuutta, mikä ei kuitenkaan ole vastaus luonnon esittämään varsinaiseen kysymykseen: Kuinka on mahdollista aikaansaada luonnonympäristön kannalta elinkaarikestävä tuotanto ja kulutus koko maapallon mittakaavassa? Prometheusten voimavarat eivät ole riittävät yksinään antamaan kestävästä vastausta ristipaineeseen edes Suomen mittakaavassa. Vastauksia on Prometheusten lisäksi haettava niiden sidosryhmien käyttäytymisestä sekä yhteiskunnan laajemmasta kulttuurisesta arvoperustasta.

Nelikentän toisen analysoitavan lohkon muodostavat yritykset, joiden toimialan jättämä ympäristöjalanjälki on merkittävä samalla kun niiden ympäristöeettinen toiminta on sidosryhmälähtöistä. Tähän lohkoon valikoituivat (aakkosjärjestyksessä) Metso, Nokia ja Partek. Näille yrityksille on luonteenomaista teollisen toimialan merkittävä ympäristöjalanjälki sekä egoistinen ympäristöeettisyys. Tämä yhdistelmä ohjaa yrityksiä tavoittelemaan vapautumista toimialan ympäristövaikutuksista mm. muuttamalla tuotantorakennettaan, raaka-ainepohjaansa ja tuotesortimenttiaan jne. vähemmän ympäristöä rasittavaan suuntaan. Ympäristöeettistä toimintaa kannustavat vahvat kaupalliset motiivit. Tätä joukkoa voi kuvata nimellä *Hermekset*. Hermesten panos luonnonympäristön hyväksi on luova kaupallinen ajattelu, joka ymmärtää, et-

tei ympäristöä rasittavalla toiminnalla ole tulevaisuutta. Tavoitellessaan kaupallisia etuja Hermekset eivät kuitenkaan tunne olevansa vastuussa ympäristön hyvinvoinnista omaa reviiriään laajemmissa puitteissa. Toisaalta tämänlaatuinen edelläkävijyys ei välttämättä puhuttele suurta yleisöä, joka haluaa hyvien näköalojen sijaan jotain konkreettista. Hermekset eivät pelasta toiminnallaan maailmaa, mutta tärkeää on että heidän voi edellyttää kantavan riskin strategiavalinnoistaan ilman muun yhteiskunnan tukea. Käykö näin, sen näyttää aika.

Nelikentän kolmannen lohkon muodostavat yritykset, joiden toimialan ympäristöjalanjälki on pieni ja jotka edustavat sidosryhmälähtöistä ympäristöeettistä asennoitumista. Kolmanteen lohkoon kuuluvat (aakkosjärjestyksessä) Finnlines, Lassila & Tikanoja, Nordea, Sampo ja Sanoma-WSOY. Tämä yritysjoukko kuuluu laajasti käsitetyn palvelutoimialan piiriin. Näitä yrityksiä voi luonnehtia nimellä *Panit*. Panit ovat syntyneet onnellisten tähtien alla: Niiden toimiala sattuu olemaan vähäisiä ympäristövaikutuksia tuottava. Olkoonkin, että Panit saattavat saada tulevaisuudessa sidosryhmiltään vastattavakseen kysymyksen: Mitä Panit ovat tehneet liiketoimintaansa välillisesti liittyvien ympäristövaikutusten vähentämiseksi? Eli odotettavissa on keskustelu Panien mahdollisuuksista tukea proaktiivisesti liikekumppaniensa pyrkimyksiä pienentää toimintansa ympäristövaikutuksia. Panien saattaa olla viisasta varautua merkittävään yhteiskunnalliseen valistustehtävään, joka tapahtuu liiketoiminnan lomassa. Palvelutoimialalla Paneilla on etunaan laajat vuorovaikutussuhteiden verkostot, jotka saattavat osoittautua ratkaiseviksi tekijöiksi tavoiteltaessa luonnonympäristön kannalta kestävästä elinkaarikehitystä yhteiskunnassa. Ilmiselvästi Panien merkitystä ihmisten ympäristökäyttäytymisen muutoksen edistäjinä ei toistaiseksi ole tunnustettu riittävästi.

Nelikentän neljäs lohko sisältää yrityksiä, joita leimaa toimialansa vähäinen ympäristöjalanjälki sekä laaja ympäristöeettinen toiminta. Neljänteen lohkoon sijoittuvat (aakkosjärjestyksessä) Kesko ja Silja. Nämä yritykset ovat laajalla ympäristöeettisyydellään kohonneet vähäisten ympäristövaikutusten toimialoilla esimerkkiyritysten asemaan. Sopiva nimi näille pioneereille on *Gaia* – yritykset. Gaijojen toiminta ympäristötyön edelläkävijöinä on kunnioitettavaa. Ympäristöelinkaariajattelun näkökulmasta ratkaisevaksi kuitenkin nousee: Jaksavatko yritykset vuodesta toiseen uhrata voimiaan vastikkeetta yli oman välittömän ympäristövaikutuksensa? Yritystoiminnan rautaisen säännön mukaan yrityksen aktiviteetteja rajaavat ehdottomasti tuloslaskelman ja taseen asettamat puitteet, minkä jo Max Weber oli tunnistanut. Oletettavasti Gaia – yritysten tavoitteena on hyödyntää edelläkävijän mainettaan liiketaloudellisesti. Tältä näkökannalta katsoen kyseessä on markkinointi-investointi, jonka tulokset näkyvät aikanaan. Gaijojen etuna ovat ympäristötyössään laajat asiakasmassat, joiden kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen onnistuminen ratkaisee

lopputuloksen. Onnistuessaan tavoitteissaan Gaiat edistävät oman liiketoimintansa lisäksi luonnonympäristön elinkaarikestävyyttä. On kuitenkin pidettävä mielessä, ettei tämä yksin riitä luonnonympäristön tasapaino-ongelmien ratkaisemiseen.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseen valitut 17 Helsingin arvopaperipörssin yritystä täyttivät jo lähtökohtaisesti keskimäärää korkeammat ympäristöeettiset kriteerit.

Nelikenttätarkastelun tulos osoittaa, ettei korkeakaan ympäristöeettinen aktiivisuus merkitse yrityksen toimivan rasittamatta luonnonympäristöä. Enemmänkin kyseessä on jonkinlainen hyppääminen liikkuvaan junaan, joka on menossa kohti kannatettavaa määränpäättä ja jossa on samanhenkisiä matkustajia. Kuitenkin eri lohkot ilmentävät ympäristöjohtamisen ja -työn erilaisia lähestymistapoja, joiden strategiset vahvuudet ja ongelmat antavat toivoa ymmärtää ympäristöjohtamisen ja -työn kehittämistarpeita.

Yrityksen samanaikainen laaja ympäristöeettisyys ja suuri ympäristörasitus yhdistyvät Prometheus –yrityksissä. Prometheukset ovat varsin usein valtiotaustaisia ja niiden tehtävänä on syöttää yhteiskuntaan sen edellyttämän elintason energia- ja raaka-aineperusta. Ilman sidosryhmien ja yhteiskunnan arvo maailmassa tapahtuvia muutoksia Prometheusien ympäristöeettisyys ei koskaan riitä muuttamaan niiden toimintaa luonnonympäristöä kuormittamattomaksi.

Pan- ja Gaia –yritysten ympäristöelinkaarikestävän toiminnan saavuttaminen näyttää mahdolliselta – haluttaessa jopa varsin nopeasti. Lisäksi näillä yrityksillä on tarjottavanaan muun yhteiskunnan ympäristötyön tueksi oman palveluverkostonsa vuorovaikutusvoima.

Hermekset tavoittelevat ympäristöeettisyyttä egoistisista lähtökohdista, mikä saattaa johtaa niiden oman toiminnan ympäristöelinkaarikestävyyteen. Onnistuessaan Hermekset kehittävät elinkaarikestävän tuotantotavan mallin kontribuutiona muulle yhteiskunnalle. Riskit onnistumisen suhteen ovat merkittävät, mutteivät suuremmat kuin elämä itse.

Kokonaisuutena yritysten ympäristöeettinen toiminta ei riitä toteuttamaan luonnonympäristön kannalta elinkaarikestävää talousprosessia ilman yhteiskunnassa itsessään tapahtuvia arvo- ja kulutusvalintojen muutoksia. Toisaalta yhteiskuntakaan ei selviä muutosprosessista ilman yritysten ympäristöeettistä aktiivisuutta.

5. KESKUSTELUA

Aineistoa kootessani minun oli mahdollista tehdä havaintoja yritysten tavasta painottaa eri asioita ympäristötyössään, mihin varmaankin löytyy luonnollinen selitys yrityksistä itsestään ja niiden taustoista. Vahvistuksen ongelmallisuudesta sai myös runsaasti keskusteltu aihe erilaisista tunnusluvuista sekä niiden laskenta- ja esittämistavoista. Ilman tulkintaa ei yritysten raportoinnin sisällöstä ole mahdollista saada kokonaiskuvaa. Oman lisänsä raportoinnin monimuotoisuuteen on tuonut sen siirtyminen ympäristöystävälliseen Internet – jakeluun. Myös tällä alueella yksilöllisyys viettää juhliaan antaen uuden mahdollisuuden viestinnän epäonnistumiseen. Tutkijan toivomuksena haluan viestittää raportoijille pyynnön sivukartan liittämistä Internet –asiakirjojen yhteyteen. Näin voitaisiin varmistaa sisällön siirtyminen sekä ympäristöystävällisesti että oikeassa muodossa käyttäjälle.

* * *

Olen käyttänyt käsitettä ympäristöjalanjälki arvioidessani eri toimialojen vaikutuksia luonnonympäristölle. Käsite on itse kehittämäni, muttei kuitenkaan tuulesta temmattu. Käsitteen tausta perustuu ekologinen jalanjälki –käsitteeseen, joka tuli tunnetuksi 1990 –luvulla. Ekologinen jalanjälki –käsitteen tavoitteena on tuoda konkreettisuutta kestävän kehityksen suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. Ekologisen jalanjäljen säännöillä on laskettu mm. Suomen ja suomalaisten kuntien toiminnan ylläpitämiseen vaadittujen luonnonympäristön panostusten määrä (Ks. Wackernagel-Rees, 1996). Suomen ekologisen jalanjäljen suuruudeksi on laskettu 4 ha per capita, kun koko maailman keskimääräinen jalanjälki on 0,9 ha per capita. Yritysten ekologista jalanjälkeä ei tietävästi ole ainakaan Suomessa laskettu.

Tämän vuoksi kehitin ympäristöjalanjälki –käsitteen, jolla saatoinkin karkeasti arvioida eri toimialojen käyttämiä energia- ja raaka-ainemääriä sekä niiden merkitystä ympäristöelinkaariajattelun kannalta. Arvioinnissa ei pääse laskennan tarkkuuteen, mutta laskentaan verrattuna arvioinnissa on etuna kokonaisuuden ja suuruusluokkien selkeä hahmottuminen. Tarkkaan tietoon verrattuna tämä menetelmä on ontuva, mutta tietääkseni tämä on toistaiseksi paras käytettävissä oleva menetelmä. On myönnettävä, että rajanvetotilanteissa ympäristöjalanjäljen määrittäminen pieneksi tai suureksi on ongelmallista. Toisaalta rajatapaukset ovat aina ongelmallisia, olipa tieto kuinka tarkkaa tahansa.

* * *

Tutkimukseni taustalla on huoli ymmärtävän näkökulman jäämisestä kulis-seihin käytäessä keskustelua yritysten ympäristöjohtamisesta. Ymmärryksen lisääminen rakenteellisista taustatekijöistä saattaisi auttaa ympäristötyöhön ai-dosti sitoutuneita osapuolia löytämään luonnonympäristöä kokonaisuutena pa-remmin palvelevia ratkaisuja. Toisaalta ymmärtävälle näkökulmalle on tar-joutunut varsin vähän tilaisuuksia, koska filosofis-kulttuurisen ja teknis-talou-dellisen ajattelumallin vuorovaikutusta edistämässä ei ole ollut käyttökelpoisia lähestymistapoja. Uskoakseni yritysten analysoiminen käyttämäni dimensioi-den avulla ja analyysitulosten sijoittaminen nelikenttään antaa aiempaa sel-keämmin kuvan siitä, mihin asioihin vaikuttamalla erityyppiset yritykset voi-sivat omalta osaltaan aidosti parantaa ympäristötyötään.

Jos ajatteluni on jotain vastaan, niin se vastustaa uskomista ja vannomista ympäristötyön välineiden voimaan. Olen huolestunut havainnoista, että ympä-ristötyötä aidosti tekevät ihmiset ovat kiinni välineiden sisäisessä logiikassa. Pelkoni koskee ympäristöajattelun ritualisoitumista. Toisaalta on hyvin ym-märrettävää, että toiminta vaatii konkreettisuutta ja välineitä, mutta toisaalta vasta ongelman syvempi ymmärtäminen antaa mahdollisuuden käyttää sopi-via välineitä. Uskoakseni yritysten ympäristöjohtamisen onnistumisen kannal-ta on nykyisin tärkeää havaita ympäristökysymysten koskevan kaikkia yrityk-siä, mikä merkitsee elämän laajaa kirjoa laidasta laitaan. Nyt kaivataan ympä-ristötyön välineitä myös kahviloille, suunnittelutoimistoille ja mainostoimis-toille. On sääli, jos näitä yrityksiä joku yrittää taivuttaa ISO 14000 –standar-diin ja teknisen logiikan maailmaan. Sopimattomien välineiden sijaan on py-rittävä ymmärtämään, mitä ympäristötyö on tällaisissa yrityksissä ja millai-sella strategialla tätä työtä voisi ajatella tehtävän. Vasta näiden pohdintojen jälkeen tulisi miettiä välineitä. Edellä mainitun kaltaisten yritysten on mitä to-dennäköisimmin kyseenalistettava oman todellisuutensa kannalta nykyiset ympä-ristötyön välineet tai ainakin poimittava niistä harkiten itselleen sopivia pa-lasia.

YHTEENVETO

Artikkelissa analysoidaan Helsingin arvopaperipörssin 17:ää toimialoillaan ympäristötyön näkökulmasta parhaaksi arvioitua yhtiötä. Tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, mitä samanlaisuutta ja erilaisuutta näiden yritysten ympäristöjohtamisesta ja –työstä löytyy sekä mitä strategisia vahvuuksia erilaiset lähestymistavat tarjoavat ympäristöjohtamiseen ja –työhön tavoiteltaessa luonnonympäristön tasapainoa.

Kaikki yritykset analysoitiin kahdella dimensiolla, joista molemmissa oli kaksi luokkaa. Toinen dimensioista oli kunkin yrityksen toimialan ympäristöjalanjälki. Toinen dimensio oli tutkittavan yrityksen ympäristöeettinen asennoituminen. Analyysin tuloksena yritykset sijoittuivat nelikenttään, johon muodostui neljä toisistaan poikkeavaa yritysjoukkoa: Prometheukset, Hermekset, Panit ja Gaiat.

Prometheukset kantavat ristiriitaista vastuutaan korkean elintason perustasta eikä niiden paraskaan ympäristötyö riitä tasapainoisen luontosuhteen saavuttamiseen ilman yhteiskunnan arvoperustassa tapahtuvia muutoksia. Paneilla ja Gaijoilla on merkittävä mahdollisuus vaikuttaa luonnontasapainon hyväksi – oman ympäristötyönsä lisäksi – hyödyntämällä laajojen asiakasverkostojensa vuorovaikutusvoimaa. Onnistuessaan Hermekset saavuttavat tavoitteensa uusin, luonnontasapainoa ylläpitävien tuotantotapojen kehittämisessä.

Parhaatkaan ympäristöaktiiviset yritykset eivät pelasta maailmaa yksinään, mutta niiden panos on oleellinen osa yhteiskunnan ympäristöprojektia.

LÄHDELUETTELO

Delphi International – Ecologic Gmbh. The Role of Financial Institutions in Achieving Sustainable Development (1997) Report to the European Commission.

Drucker, Peter (1964) *Käytännön liikkeenjohto*. Tammi: Helsinki.

Friedman, Milton (1962) *Capitalism and Freedom*. The University of Chicago Press: Chicago.

Kallio, Tomi J. (2002) JOS 9 kurssin luennot 24.1-4.4.2002. Turun kauppakorkeakoulu. Turku.

Kuisma, Mika (2001) *Ympäristönäkökohdat sijoitustoiminnassa*. Ympäristöministeriö: Helsinki.

Takala, Tuomo (2000) Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun ideologiat v. 2000 - suomalainen yritys globalisoituvassa maailmassa. *Liiketaloustieteellinen Aikakauskirja* 4/2000, 589-601.

Wackernagel, Mathias – Rees, William E. (1996) *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*. New Society Publishers: Gabriola Island.

Walley, Noah – Whitehead, Bradley (1994) It's not Easy being Green. *Harvard Business Review*. May-June 1994.

Welford, Richard (1995) *Environmental Strategy and Sustainable Development. The Corporate Challenge for the 21st Century*. Routledge: London.

Welford, Richard (1997) *Hijacking Environmentalism. Corporate Responses to Sustainable Development*. Earthscan: London.

AINEISTO

Finnlines. Ympäristöraportti (2001) <<http://www.Finnlines.fi/asp/empty.asp?P=300&PS=root>>, 18.7.2002.

Fortum. Fortum ja yhteiskunta (2001): Helsinki.

Kemira. Ympäristöraportti (2001) <<http://www.kemira.com/environment/Environmental%20report%202001.pdf>>, 18.7.2002.

Kesko. Yhteiskuntavastuun raportti (2001): Helsinki.

Lassila & Tikanoja. Vuosikertomus (2001) <<http://www.lassilatikanoja.fi/lt/ltweb.nsf>>, 18.7.2002.

Metso. Ympäristöraportti (2001) <http://www.metso.com/reports/ymparisto/ymparisto_main.html> 18.7.2002.

Nokia. Ympäristöraportti (2000) <<http://www.Nokia.fi/sijoittajat/raportit/ymparistoraportit.html>>, 18.7.2002.

Nokian Renkaat. Vuosikertomus (2001) <http://www.nokiantyres.com/tiedotteet/tiedostot/tilinpaatos_2001.pdf>, 18.7.2002.

Nordea. Annual Report (2001) <http://www.nordea.com/appx/eng/pdf/annual_2001_Report_no_pictures.pdf>, 18.7.2002.

Outokumpu. Ympäristökatsaus (2001): Helsinki.

Partek. Annual Report (2001) <http://www.partekcorp.com/news/vsk_page.asp?Section=3664>, 18.7.2002.

Raisio. Vuosikertomus (2001) <<http://www.raisiogroup.com/uploads/4ui5gf3n2quu3y.pdf>>, 18.7.2002.

Rautaruukki. Kestävän kehityksen raportti (2000-2001) <http://www.rautaruukki.fi/rrweb_rr_icc/allByl/D/328FFB8B1f220F95C2256B81005DAD5B?OpenDocument&long=2:at=g:>, 18.7.2002.

Sampo. Vuosikertomus(2001) <http://www.sampo.fi/ir/v.2001/vsk2001fin.pdf>, 18.7.2002.

Sanoma-WSOY. Vuosikertomus (2001) <http://kvvut.tietokone.fi/sanoma-wsoy/images/attachments/swsoy_a_fi.pdf> 18.7.2002.

Silja. Ympäristöraportti (2001) <<http://www.silja.com/investorfi/ymparisto-raportti.pdf>>, 18.7.2002.

StoraEnso. Ympäristö ja raaka-aineet –raportti (2001) <<http://storaenso.com/CDAvgn/ShowDocument/0,,1495,00.pdf>>, 18.7.2002.